

การขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Moving to Food Security in Ban Don Bay, Surat Thani Province

มนาลี ศรีเปารยะ เพ็ญพงษ์

Manolee Sripaoraya Penpong

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี จ.สุราษฎร์ธานี 84100

Faculty of Management Sciences, Surat Thani Rajabhat University, Surat Thani 84100, Thailand

Corresponding author: E-mail: ma_mai1234@hotmail.com

(Received: July 11, 2022; Accepted: October 18, 2022)

Abstract: This collaborative research with academic service employed community participation in Ban Don Bay, Surat Thani province. The objective was to promote the food security for communities around Ban Don Bay. There were three activities involved; Activity 1 studying the aspects of the food security of households around Ban Don Bay, Activity 2 creating community plans to improve food security, and Activity 3 organizing public activities to promote the sustainable food security. Approximately 400 households around Ban Don Bay were study participants in Activity 1 where questionnaires were used to collect data. In Activity 2 and 3 involved community leaders, subdistrict administration organizations in the Ban Don Bay conservation network. Regarding the food security around the Bay of Ban Don, the aspect of self-sufficiency in food was a predominant problem. Instead of self-reliance, households mostly used hard-earned money to buy food for daily lives. In the aspect of coastal and marine natural resources, households were concerned with the sustainability of their resources. In Activity 2, local leaders created a plan for food security together. In the 1st year, a fish farm will be built. To create abundant resources in the ecosystems, conservation of fish species will be implemented as a result of Activity 3 in five subdistricts in Surat Thani Province; namely Khaotan, Bang Pho, Bang Sai, Phumriang and Tha Thong.

Keywords: Moving, Ban Don Bay, food security, network, conservation

บทคัดย่อ: การศึกษานี้เป็นงานวิจัยร่วมกับการบริการวิชาการโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน การดำเนินการแบ่งเป็น 3 กิจกรรมด้วยกันคือ กิจกรรมที่ 1 เป็นการวิจัยเพื่อศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอน กิจกรรมที่ 2 สร้างแผนชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร และกิจกรรมที่ 3 การจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ยั่งยืน สำหรับกลุ่มตัวอย่างในกิจกรรมที่ 1 คือ ครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอนจำนวน 400 ครัวเรือน โดยการใช้แบบสอบถามในการสำรวจข้อมูล ในส่วนกิจกรรมที่ 2 และ 3 เป็นการร่วมจัดทำกับผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล เครือข่ายการอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน ผลการศึกษา จากกิจกรรมที่ 1 พบว่า ปัญหาด้านความมั่นคงทางอาหารรอบอ่าวบ้านดอนนั้น มิติการพึ่งพาตนเองด้านอาหารมีปัญหามากที่สุด กล่าวคือ ครัวเรือนจะใช้วิธีการหารายได้และมาซื้ออาหารที่ใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่าการพึ่งพาตนเอง รวมถึงมิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล พบว่า ครัวเรือนมีความกังวลถึงความยั่งยืนของทรัพยากร จากผลการศึกษาดังกล่าวมาสู่กิจกรรมที่ 2 ร่วมกันกับแกนนำในท้องถิ่น สร้างแผนความมั่นคงทางอาหารร่วมกัน ทั้งนี้ในปีที่ 1 จะดำเนินการสร้างบ้านปลา เพื่อเป็นการ

สร้างความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศในสถานที่ที่เลือกทำกิจกรรมและเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ซึ่งจะดำเนินการสร้างบ้านปลาและปล่อยพันธุ์ปลาในกิจกรรมที่ 3 พื้นที่ที่จัดดำเนินการทั้งหมด 5 พื้นที่ คือ ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง ตำบลบางโพธิ์และบางไทร อำเภอเมือง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา และตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์

คำสำคัญ: การขับเคลื่อน ความมั่นคงทางอาหาร อ่าวบ้านดอน เครือข่าย อนุรักษ์

คำนำ

ความมั่นคงทางอาหารและโภชนาการมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทุกคน โดยอาหารที่บริโภคต้องมีความเพียงพอ ปลอดภัย และมีโภชนาการที่จำเป็น ความมั่นคงทางอาหารเข้ามามีบทบาทในระดับโลกเนื่องจากปัญหาความขาดแคลนอาหารในบางภูมิภาคของโลก จากรายงานองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ พบว่า ปัจจุบันโลกผลิตอาหารได้เพียงพอกับจำนวนประชากรโลก แต่ไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถเข้าถึงอาหารได้ โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 มีผู้หิวโหยจำนวนเพิ่มขึ้นประมาณ 720 ล้านคน ถึง 811 ล้านคนเผชิญกับความหิวโหย ความชุกของภาวะขาดสารอาหารเพิ่มขึ้น 9.9 เปอร์เซ็นต์ในปี พ.ศ. 2563 จาก 8.4 เปอร์เซ็นต์ในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งส่งผลให้โลกมีแนวโน้มที่จะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals :SDGs) เพื่อยุติความหิวโหยได้ (FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, 2021) ประเทศไทยรับแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารและมีการพัฒนารองรับในรูปแบบของกรอบยุทธศาสตร์การจัดการด้านอาหารของประเทศไทย เพื่อให้ประเทศไทยมีความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน บริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการผลิตอาหารอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (Food and Drug Administration, 2011)

อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เพียบพร้อมด้วยความหลากหลายทางธรรมชาติป่าชายเลน หาดทะเล และแนวปะการัง รัฐบาลได้มีนโยบายแปลงสินทรัพย์ทางทะเลให้เป็นโฉนดชุมชน ทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนและชายฝั่งเสื่อมโทรมอย่างรุนแรงถึงขั้นวิกฤติ ส่งผลกระทบต่อวิถีชุมชนประมงพื้นบ้าน Sutum (2021)

นอกจากนี้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหารอ่าวบ้านดอน โดย Kongrithi and Teeratansirikool (2021) ในมิติรายได้และค่าใช้จ่ายพบว่า ยังคงมีรายได้มากกว่ารายจ่าย มีความเข้าถึงอาหารจากการประเมินความมั่นคงทางอาหาร ดังนั้นเพื่อป้องกันความอ่อนไหว เปราะบางในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในสร้างความมั่นคงทางอาหารจึงได้จัดทำโครงการนี้ เพื่อนำมาสู่สร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นในบริเวณอ่าวบ้านดอนโดยการขับเคลื่อนจากชุมชน ก่อเกิดองค์ความรู้ต่อการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม ความมั่นคงทางอาหารในอนาคต รวมถึงการวางแผนพัฒนาการใช้ทรัพยากรร่วมกันจากชุมชน เกิดองค์ความรู้ต่อการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมด้านความมั่นคงทางอาหารในอนาคต และการวางแผนการพัฒนาการใช้ทรัพยากรร่วมกันสร้างศักยภาพชุมชนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกันเพื่อตัดสินใจบนฐานของกลุ่มที่สอดคล้องกับปัญหาและสถานการณ์นั้น บนพื้นฐานของการช่วยเหลือตนเองหรือการพึ่งตนเองของคนในชุมชนมากกว่าการพึ่งพาจากหน่วยงานภายนอกชุมชน โดยการเชื่อมโยงระหว่าง “คน ความรู้ ทรัพยากร” ดังนั้น การทำแผนให้เกิดศักยภาพของชุมชนในการขับเคลื่อนให้รอบอ่าวบ้านดอน เป็นชุมชนที่มีความมั่นคงทางอาหารจึงจำเป็นต้องมีโครงการ เริ่มจากการศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารที่ครัวเรือนประสบปัญหาตลอดจนการจัดทำแผน และดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา ดังนั้น วัตถุประสงค์ในการดำเนินการ คือ การวิจัยเพื่อศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอน สร้างแผนชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร และการจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ยั่งยืน

อุปกรณ์และวิธีการ

การศึกษาการศึกษานี้เป็นงานวิจัยร่วมกับการบริการวิชาการโดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2561 ถึงเดือนกันยายน 2562 ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอน กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสร้างแผนชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร และกิจกรรมที่ 3 การจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ยั่งยืน ดังนั้นในการดำเนินการศึกษาประกอบด้วย การจำแนกประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ตามกิจกรรม และกระบวนการดำเนินการได้ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ตามกิจกรรม ได้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอน

สำหรับประชากรที่ใช้การวิจัย คือ ประชาชน (ครัวเรือน) ในพื้นที่องค์การอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 31,927 ครัวเรือนในพื้นที่อำเภอท่าชนะ ประกอบด้วยตำบลควนธูลี ตำบลท่าชนะ ตำบลวัง อำเภอไชยา ประกอบด้วยตำบลพุมเรียง อำเภอเลม็ด อำเภอท่าฉาง ประกอบด้วยตำบลเขาถ่าน อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วยตำบลบางโพธิ์และบางไทร อำเภอกาญจนดิษฐ์ ประกอบด้วย ตำบลท่าทอง ตำบลตะเคียนทอง ตำบลกระแตะ ตำบลพลายวาส และตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย โดยกำหนดขนาดตัวอย่าง ใช้สูตรของทาร์โร ยามาเน่ ใช้ค่าคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้เท่ากับ 5% ตัวอย่างจำนวน 400 ตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างกำหนดสัดส่วนดังตาราง Table 1.

Table 1. The sample group used for research

District	Subdistrict	Household	Sample group
Tha Chana	Khan Thuli	3,050	38
	Tha Chana	3,484	31
	Wang	1,140	14
Chaiya	Phumriang	2,268	28
	Lamet	1,785	22
Tha Chang	Khaothan	1,477	19
Mueang Surat Thani	Bang Pho and Bang Sai	529	7
Kanchanadit	Tha Thong	3,801	48
	Takhian Thong	1,907	24
	Kadae	3,743	47
	Phlai Wat	2,501	31
Don Sak	Don Sak	6,631	83
Total		31,927	400

ทั้งนี้ เมื่อสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถามแล้วนั้น ได้นำมาประมวลผลใช้สถิติ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในการศึกษาในมิติความมั่นคงทางอาหาร ทั้ง 6 มิติ

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสร้างแผนชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ใช้กลุ่มตัวอย่างในการทำแผน คือ แกนผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน จำนวน 5 พื้นที่ ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง ตำบลบางโพธิ์ และบางไทร อำเภอเมือง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา และตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ พื้นที่ละ 10-15 ราย

กิจกรรมที่ 3 การจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ยั่งยืน ใช้กลุ่มตัวอย่างในการจัดทำกิจกรรม คือ แกนผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน จำนวน 5 พื้นที่ โดยคัดพื้นที่ที่มีความพร้อม “คนความรู้ ทรัพยากร” ในการสร้างความขับเคลื่อนด้านความมั่นคงทางอาหาร คือ ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง ตำบลบางโพธิ์และบางไทร อำเภอเมือง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา และตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ พื้นที่ละ 10-15 ราย ทั้งนี้เนื่องจากจำกัดงบประมาณการขับเคลื่อนปีที่ 1 จึงดำเนินการในพื้นที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา โดยการสร้างบ้านปลา บริเวณเกาะเสร็จ

2. กระบวนการดำเนินการ จำแนกตามกิจกรรมได้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอน เป็นการ สำรวจข้อมูลพื้นฐาน สถานการณ์และดัชนีชี้วัดของครัวเรือนในรอบอ่าวบ้านดอน ระยะเวลา 4 เดือน ประกอบด้วยอำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก จำนวน 400 ครัวเรือน โดยดำเนินการ

สำรวจสถานการณ์และค่าดัชนีด้านความมั่นคงทางอาหารจำนวน 6 มิติ คือ มิติการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร มิติด้านความเพียงพอของอาหารในการบริโภค มิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล มิติด้านความปลอดภัยทางอาหาร มิติด้านวัฒนธรรม และมิติการมีเสถียรภาพด้านอาหาร

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมสร้างแผนชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร ในดำเนินการนั้นมีขั้นตอน 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. ดำเนินโครงการสร้างเวทีความเข้าใจภายในชุมชนเรื่องความมั่นคงทางอาหารโดยเริ่มจากผู้นำชุมชนโดยประชุมให้ความรู้ และชี้แจงสถานการณ์ที่เผชิญปัญหา ความมั่นคงทางอาหารในมิติต่าง ๆ (จากผลการวิจัยในกิจกรรมที่ 1) จำนวน 1 ครั้ง รวมถึงคัดเลือกชุมชนที่จะเข้าร่วมสร้างความมั่นคงทางอาหารเพื่อจะดำเนินการในขั้นตอนที่ 2

2. ดำเนินการจัดทำแผน ประชุมกลุ่มร่วมกันกับผู้นำชุมชนแกนผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน พื้นที่ละ 1 ครั้ง จำนวน 5 พื้นที่ คือ ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง ตำบลบางโพธิ์และบางไทร อำเภอเมือง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา และตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์

3. ดำเนินการชี้แจงสรุปแผนชุมชนที่วางไว้แต่ละพื้นที่เพื่อกำหนดกิจกรรมสร้างความมั่นคงทางอาหารในปีที่ 1 และปัดัดไปร่วมกันเพื่อเกิดกิจกรรมในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้เกิดขึ้นรอบอ่าวบ้านดอน จำนวน 1 ครั้ง

กิจกรรมที่ 3 การจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ยั่งยืน จากการดำเนินการในกิจกรรมที่ 2 คัดเลือกกิจกรรมตามแผนที่ได้วางไว้ร่วมกับชุมชนมาดำเนินการเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารที่เป็นรูปธรรม ซึ่งผลจากการสังเคราะห์แผนความมั่นคงทางอาหาร และเพื่อเป็นการสร้างกิจกรรมให้ครัวเรือนเกิดความมั่นคงทางอาหารโดยจัดกิจกรรมจำนวน จำนวน 5 พื้นที่ คือ ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง ตำบลบางโพธิ์และบางไทร

อำเภอเมือง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา และตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารโดยมีส่วนร่วมทั้งประชาชน ผู้นำ ทั้งนี้ในการดำเนินการครั้งนี้ได้เลือกการขับเคลื่อนการสร้างความมั่นคงทางอาหารที่พื้นที่

ให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ การสร้างบ้านปลาในพื้นที่เกาะเสร็จ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นมิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล

กรอบแนวคิดงานวิจัย

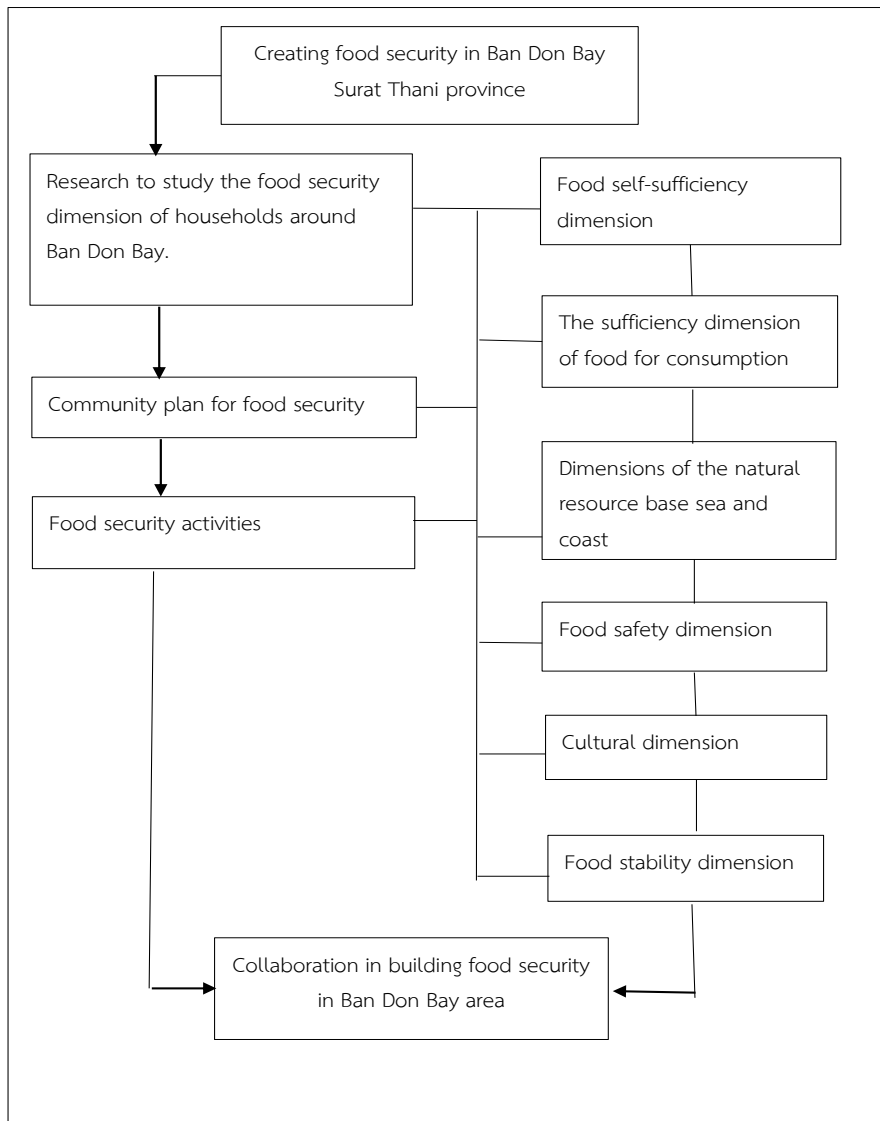


Figure 1. Conceptual framework

การขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แบ่งมิติด้านความมั่นคงทางอาหารเป็น 6 มิติด้วยกัน คือ มิติการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร มิติด้านความเพียงพอของอาหารในการบริโภค มิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล มิติด้านความปลอดภัยทางอาหาร มิติด้านวัฒนธรรม และมิติการมีเสถียรภาพด้านอาหาร โดยดำเนินการ 3 กิจกรรม เริ่มจากกิจกรรมการวิจัยเพื่อศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอน กิจกรรมจัดทำแผนชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร และกิจกรรมสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ โดยใช้กระบวนการขับเคลื่อนโดยการเชื่อมโยงระหว่าง “คน ความรู้ ทรัพยากร”

ผลการศึกษา

ผลการวิจัยกระบวนการขับเคลื่อนความมั่นคงทางอาหารอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นั้นนำเสนอผลตามกิจกรรม ได้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษามิติความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอน เป็นการวิจัยศึกษาจำนวน 6 มิติด้วยกัน คือ มิติการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร มิติด้านความเพียงพอของอาหารในการบริโภค มิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล มิติด้านความปลอดภัยทางอาหาร มิติด้านวัฒนธรรม และมิติการมีเสถียรภาพด้านอาหาร ดังนี้

1. มิติการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร พบว่าแหล่งได้มาของอาหารที่สำคัญในการดำรงชีวิตส่วนใหญ่ครัวเรือนรอบอ่าวบ้านดอนจะใช้วิธีการซื้อเพื่อมาดำรงชีวิต เช่น อาหารประเภทข้าวสาร แหล่งที่ได้มา คือ การซื้อร้อยละ 94.80 อาหารประเภทผักสด ซื้อร้อยละ 74.5 เนื้อสัตว์ประเภทหมู ซื้อร้อยละ 86.20 เนื้อวัว ซื้อร้อยละ 69.80 ประเภทเนื้อปลา ซื้อร้อยละ 77.50 ส่วนเนื้อไก่ ซื้อร้อยละ 82.00 ไข่ไก่หรือไข่เป็ดพบว่า ร้อยละ 79.00 สำหรับแหล่งที่ซื้อ

อาหารที่สำคัญในการดำรงชีวิต จากร้านสะดวกตลาดสด ห้างสรรพสินค้า และร้านค้าปลีกชุมชน

2. มิติด้านความเพียงพอของอาหารในการบริโภคเป็นการประเมินสถานการณ์ด้านการเข้าถึงอาหารของครัวเรือน ประกอบด้วยการประเมินสถานการณ์ด้านการเข้าถึงอาหารและสถานการณ์ในการแก้ปัญหา ผลการศึกษา พบว่าครัวเรือนมีความกังวลเกี่ยวกับอาหารไม่เพียงพอมากที่สุดร้อยละ 45.70 รองลงไม่สามารถกินอาหารตามประเภทที่ต้องการเพราะขาดแคลนวัตถุดิบ ร้อยละ 30.00 และน้อยที่สุดคือ สถานการณ์ไม่ได้กินอะไรทั้งวันทั้งคืนเพราะมีอาหารไม่เพียงพอ ร้อยละ 17.70

3. มิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล เป็นการประเมินถึงทรัพยากรของอ่าวบ้านดอน ผลการศึกษาได้ดังนี้ มิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล พบว่า ความสามารถหาอาหารตามแหล่งทรัพยากรธรรมชาติรอบชุมชน มีค่าเฉลี่ย 3.87 ระดับการเข้าถึงมาก อ่าวบ้านดอนมีแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำสาธารณะที่มีความอุดมสมบูรณ์ จำแนกตามประเด็นคือ มีน้ำในแหล่งน้ำและสามารถใช้ได้ตลอดทั้งปี มีค่าเฉลี่ย 3.79 ระดับการเข้าถึงมาก ส่วนน้อยที่สุดคือ มีผักต่าง ๆ ทั้งริมน้ำและในน้ำมีค่าเฉลี่ย 3.40 ระดับการเข้าถึงปานกลาง

4. มิติด้านความปลอดภัยทางอาหารเป็นการประเมินสถานการณ์ด้านอาหารความปลอดภัยด้านอาหาร ประเด็นกระบวนการผลิตอาหาร ด้านผลลัพธ์จากการบริโภค ผลที่ได้ คือ การประเมินสถานการณ์ด้านความปลอดภัยด้านอาหาร พบว่ากระบวนการผลิตอาหารพบว่าครัวเรือนมีการผลิตและประกอบอาหารเอง แต่ยังพบว่า กระบวนการปรุงอาหารที่ใช้ผงชูรสหรือสารเคมีในการประกอบอาหารมีค่าเฉลี่ย 4.42 ระดับมากที่สุด การปรุงอาหารสุก สด สะอาด มีค่าเฉลี่ย 4.36 ระดับมากที่สุด และน้อยที่สุดคือสมาชิกในครัวเรือนมีโรคอ้วนมีค่าเฉลี่ย 2.54 ระดับน้อย

5. มิติด้านวัฒนธรรม เป็นการวิเคราะห์ถึงวัฒนธรรมชุมชนต่อการสร้างความมั่นคงทางอาหาร

ชุมชนสามารถขอ แลก แบ่งปันอาหารกันในชุมชนได้ ร้อยละ 92.70 ชุมชนมีวัฒนธรรม บุญ และประเพณี เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนแบ่งปันในชุมชน ร้อยละ 87.20 และน้อยที่สุด คือ ชุมชนของมีธนาคารด้าน ทรัพยากรทางธรรมชาติ ร้อยละ 44.40

6. มิติการมีเสถียรภาพด้านอาหารเป็นการ วิเคราะห์ระดับการเผชิญจากระดับมากที่สุด ถึงน้อย ที่สุด ดังนี้รายได้ของครัวเรือนในอนาคต มีค่าเฉลี่ย 3.68 ระดับที่เผชิญมาก รองลงมาความร่วมมือของ ชุมชนในการดูแลทรัพยากร มีค่าเฉลี่ย 3.59 ระดับที่ เผชิญมาก และภาวะโลกร้อนกับความมั่นคงด้าน อาหาร/รายได้ของครัวเรือน มีค่าเฉลี่ย 3.19 ระดับที่ เผชิญปานกลาง

กิจกรรมที่ 2 เป็นกิจกรรมสร้างแผนชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงทาง ดำเนินโครงการสร้างเวที ความเข้าใจภายในชุมชนเรื่องความมั่นคงทางอาหาร โดยเริ่มจากผู้นำชุมชนโดยประชุมให้ความรู้และชี้แจง สถานการณ์ที่เผชิญปัญหา ความมั่นคงทางอาหารใน มิติต่าง รวมถึงคัดเลือกชุมชนที่จะเข้าร่วมสร้างความ มั่นคงทางอาหาร โดยดำเนินการจัดทำแผน ประชุม กลุ่มร่วมกันกับผู้นำชุมชนแกนผู้นำชุมชน ผู้นำ ท้องถิ่นองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มอนุรักษ์อ่าว บ้านดอน พื้นที่ละ 1 ครั้ง จำนวน 5 พื้นที่ คือ ตำบล เขาถ่าน อำเภอท่าฉาง ตำบลบางโพธิ์และบางไทร อำเภอเมือง ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา และตำบล ท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ โดยวางแผนผ่าน กิจกรรมในการขับเคลื่อน 3 ปี

Table 2. Create a community Plan for food security

Food security dimension	Cause and problem	Needs of community	Community plan (year)		
			1st	2nd	3rd
Food self-sufficiency dimension	Households prefer to buy products for consumption rather than producing them themselves. The household is the income earner and used for household expenses. If earning is not enough, it will affect the supply of food for consumption.	Encourage the community to be alert and know how to rely on themselves as much as possible. Decrease purchases, increase production	Imitation Reef	1. Develop local herbs to add value. 2. Organizing food safety audit activities 3. Community rules to	1.Create a learning resource in the community on the self-reliant sufficiency economy. 2. Rice planting and rice planting campaign 3.Construction of an intrusion

Food security dimension	Cause and problem	Needs of community	Community plan (year)		
			1st	2nd	3rd
Food sufficiency dimension	Catching aquatic animals by the use of chemical reagents, resources have been destroyed.	Build a food resource base to be more abundant.		prevent extinction	surveillance center in Ban Don Bay
Natural resource base dimension	Natural resources have begun to decline from the past. Some species have been lost, such as sour crabs, some fish such as buffalo tail fish, cat fish.	Conserving what is already there, developing a conservation area, doing fisheries at an appropriate time.			
Food safety dimensions	There are concerns that the food that is bought in the market is not safe.	Educating the community about food safety Let social measures come in to check food safety. encourage organic farming			
Cultural dimension	There is a culture of togetherness is lost, such as	There are activities in			

Food security dimension	Cause and problem	Needs of community	Community plan (year)		
			1st	2nd	3rd
	longing for rice harvesting in some areas. The distribution of neighbors food began to disappear.	the community. Villagers bring food to share. Cultivation of the new generation			
Food stability dimension	The resources that were readily available in the past are now dwindling. capitalist resource occupancy	Conservation and restoration of natural resources within the community			

จาก Table 2 แผนในการสร้างแผนชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพื่อก่อเกิดการตื่นตัวให้ชุมชนรู้จักพึ่งพาตนเอง สร้างฐานทรัพยากรทางด้านอาหารให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น โดยปีที่ 1 ดำเนินกิจกรรมปล่อยปลา และสร้างบ้านปลา ปีที่ 2 พัฒนาสมุนไพรในท้องถิ่นให้มีมูลค่าเพิ่ม การจัดกิจกรรมตรวจสอบความปลอดภัยทางด้านอาหาร สร้างกติกาสังคมของชุมชนเพื่อป้องกันการสูญพันธุ์ของสัตว์น้ำในอ่าวบ้านดอน และปีที่ 3 สร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียงพึ่งพาตนเอง รมรงค์ การปลูกข้าวไร่ รวมถึงการสร้างศูนย์เฝ้าระวังการบุกรุกพื้นที่ในอ่าวบ้านดอน

กิจกรรมที่ 3 การจัดทำกิจกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารที่ยั่งยืนเนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและระยะเวลาในการวิจัยและทำกิจกรรม ดังนั้นจากแผนการสร้างความปลอดภัยทางอาหาร จะเริ่มดำเนินการในปีที่ 1 คือ การจัดทำบ้าน

ปลาและปล่อยปลาเพื่ออนุรักษ์พันธุ์ปลาและสร้างระบบนิเวศในพื้นที่ให้เพิ่มขึ้น โดยเลือกพื้นที่เกาะเสร็จ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

วิจารณ์

มติการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร พบว่าครัวเรือนรอบบริเวณอ่าวบ้านดอนนั้นแหล่งที่ได้มาของอาหารจะเป็นการซื้อเป็นส่วนใหญ่ในอาหารทุกประเภทซึ่งอยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 69.8-94.8 แสดงถึงการพึ่งพาตนเองด้านอาหารนั้นมีน้อย โดยจะใช้วิธีการหารายได้มาแล้วมาใช้ในการซื้อสินค้าบริโภค โดยมีส่วนน้อยที่ใช้วิธีการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร เช่น จากแหล่งธรรมชาติ หรือการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภค สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sararuk and Sannam (2014) ความมั่นคงทางอาหารในครัวเรือนในภาพรวมอยู่ในระดับมาร้อยละ 67.11 โดยสมาชิกทุกคนในครอบครัวมี

อาหารเพียงพอรับประทานจนอิ่มทุกมื้อเป็นประจำมากที่สุด ร้อยละ 53.95 เมื่อพิจารณาแหล่งในการซื้ออาหารเพื่อการบริโภคนั้น ส่วนใหญ่จะซื้อจากร้านสะดวกซื้อและตลาดสดในอาหารทุกประเภท อยู่ในช่วงประมาณร้อยละ 45.5 ถึงร้อยละ 97.2 แสดงถึงการพึ่งพาของชุมชนในการจัดการแหล่งซื้ออาหารที่เป็นของส่วนร่วมซึ่งผลกำไรจะตกเป็นของนายทุนเป็นส่วนใหญ่ การพึ่งพาร้านค้าในชุมชนหรือการจัดทำร้านค้าในชุมชนนั้นเป็นไปในส่วนน้อย ส่วนมิติด้านความเพียงพอของอาหารในการบริโภค พบว่าสิ่งที่น่ากังวลของครัวเรือนหรือชุมชนในอำเภอบ้านดอนคือ ครอบครัวจะมีอาหารไม่เพียงพอในอนาคตสืบเนื่องจากมิติการพึ่งพาตนเองด้านอาหารในช่วงต้นที่ครัวเรือนจะใช้วิธีการได้มาจากการซื้อ หากแหล่งผลิตอาหารที่ไม่เพียงพอ แนวโน้มในการได้มาของอาหารจะเป็นปัญหาในอนาคตได้ ทั้งนี้ ในงานวิจัยของ Songsrirote (2015) พบว่า ด้านความเพียงพอของอาหารและการใช้ประโยชน์ของอาหารมีค่ามากที่สุด เนื่องจากเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้น มีวัฒนธรรมทางด้านอาหารที่มีความหลากหลายและสามารถใช้ประโยชน์จากอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้โดยไม่ขัดสน รวมถึงสถานการณ์ของครัวเรือนอำเภอบ้านดอนการขาดแคลนวัตถุดิบ ยกตัวอย่าง เช่น หากเกิดพายุหรือมรสุมแหล่งการผลิตอาหารไม่สามารถออกไปจับปลาขายในตลาดได้ ครัวเรือนก็จะไม่สามารถหาอาหารเหล่านั้นมาบริโภคได้ รวมถึงหากมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการซื้อสินค้าครัวเรือนจะไม่สามารถหาอาหารเพื่อมาบริโภคได้ ซึ่งเป็นในรูปแบบการพึ่งพาระบบตลาดสอดคล้องกับการศึกษากับกลุ่มเกษตรกรยางพาราแหล่งอาหารที่สำคัญของครัวเรือน คือตลาด เป็นแหล่งที่มีบทบาทสำคัญต่อครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยาง เพราะครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางไม่ได้ปลูกพืชอาหาร เลี้ยงสัตว์ และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทุกชนิดที่นำมาบริโภคหากมีรายได้ที่ไม่เพียงพอ ย่อมส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพอาหารที่จะนำมาบริโภค Somboonsuke and Phitthayaphinant

(2021) ด้านมิติด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติ ชายฝั่งและทะเล พบว่า อำเภอบ้านดอนยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ สามารถใช้ได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่น่ากังวลคือ ประเด็นพลังงาน เช่น พิน ซึ่งครัวเรือนสามารถเข้าถึงได้ปานกลางเนื่องจากส่วนใหญ่จะนิยมใช้เป็นก๊าซหุงต้ม การศึกษาของ Choiejit and Teungfung (2014) พบว่า ภาครัฐควรกำหนดมาตรการเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายเชื้อเพลิงแก่ครัวเรือนยากจนและทบทวนมาตรการดังนั้นประเด็นเกี่ยวกับการใช้พลังงานในครัวเรือนให้เกิดความยั่งยืนสร้างความมั่นคงทางอาหารจึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ส่วนผลการศึกษาด้านมิติความปลอดภัยทางอาหาร ครัวเรือนมีการเผชิญในโรคที่มาจากการบริโภคเป็นส่วนน้อย เช่น อ้วน เบาหวาน ความดัน โดยการศึกษาของ Penpong (2017) พบว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารมีผลต่อสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยเป็นอาหารประเภท ของหวาน อาหารสำเร็จรูป และทอด การสร้างโภชนาการอาหารที่เหมาะสมเกี่ยวกับความปลอดภัยจากอาหารเป็นสิ่งสำคัญ และมิติด้านวัฒนธรรม ชุมชนยังคงมีการแลกเปลี่ยนอาหารกันภายในชุมชน รวมถึงมีวัฒนธรรมงานบุญ ประเพณีที่มีการเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนอาหาร สอดคล้องกับผลการวิจัยอาหารท้องถิ่นสะท้อนถึงความมั่นคงทางอาหารในมิติวัฒนธรรม วิถีชีวิตและความมั่นคงทางอาหารของชุมชนในมิติวัฒนธรรม ที่เกิดจากภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรอาหาร และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจนเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน Thongoupragan, (2018) และมิติการมีเสถียรภาพด้านอาหาร พบว่า สิ่งที่ครัวเรือนเผชิญอยู่มาก คือ รายได้ในอนาคตของครัวเรือน ซึ่งจะไปสัมพันธ์กันมิติการพึ่งพาตนเองด้านอาหารและมิติด้านความเพียงพอของอาหารในการบริโภค นั่นคือ ครัวเรือนต้องมีรายได้ที่มั่นคงแน่นอนเพื่อนำไปใช้ในการบริโภคอาหารซึ่งเป็นสัดส่วนที่สำคัญของค่าใช้จ่ายในการจ่ายแต่ละเดือน ซึ่งครัวเรือนจะกังวลว่ารายได้ไม่เพียงพอจะส่งผลต่อการหาอาหารเพื่อมาบริโภค

เพราะส่วนใหญ่จะใช้วิธีการซื้ออาหารเป็นหลักนั้นเอง รวมถึงครัวเรือนมีความกังวลในด้านประเด็นความร่วมมือกันของชุมชนในการดูแลทรัพยากร ซึ่งจะไปสอดคล้องกับมิติวัฒนธรรมที่ชุมชนยังคงมีการรวมกลุ่มในการจัดการทรัพยากรน้อย สิ่งที่ครัวเรือนกังวลน้อยที่สุดคือ เงินสนับสนุนเบี้ยยังชีพเนื่องจากในปัจจุบันรัฐบาลให้การสนับสนุน ในกรณีผู้ที่พิการชราในการยังชีพซึ่งทำให้ครัวเรือนมีความกังวลน้อยลง

สรุป

การศึกษานี้ได้ดำเนินการสำรวจความมั่นคงทางอาหารของครัวเรือนอ่าวบ้านดอน ได้ข้อมูล 6 มิติด้านความมั่นคงทางอาหาร เพื่อนำประเด็น สร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมีกิจกรรมต่อเนื่อง คือ การทำแผนพัฒนาชุมชนด้านความมั่นคงทางอาหาร และมีกระบวนการสร้างกิจกรรมกระตุ้น การขับเคลื่อนให้เกิดความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ให้เป็นรูปธรรมในขั้นต้น โดยมีชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนร่วมในโครงการ 5 ชุมชน คือ บางโพธิ์ บางไทร เขาก่าน พุมเรียง และท่าทอง ร่วมกันระหว่งนักวิชาการ และผู้นำชุมชน ชุมชนเกิดการวางแผนในระยะ 1-3 ปี ในการร่วมกันจัดกิจกรรมให้เกิดการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร เช่น บ้านปลา การพัฒนาป่าจาก การรื้อฟื้นการปลูกข้าวร่วมกัน เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้วิจัยขอขอบคุณการสนับสนุนทุนการวิจัยจากโครงการศึกษาพื้นที่และพัฒนาเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี อีกทั้งผู้วิจัยขอขอบคุณ ดร.ชนัญฉิตา ทิพย์ญาณ ดร.วงศ์ศิริ เรืองศรี ผศ.ศราวุธ ทองเนื้อห้า และทีมงานในการร่วมจัดทำแผนชุมชนในพื้นที่อ่าวบ้านดอน รวมทั้งการให้คำปรึกษาในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่สละเวลาในการให้ข้อมูล รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่านที่ทำให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณทีมงาน

เครือข่ายอนุรักษ์อ่าวบ้านดอน ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์การบริหารส่วนตำบลที่สละเวลาในการร่วมกันพัฒนาเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหารรอบอ่าวบ้านดอน

เอกสารอ้างอิง

- Choiejita, R. and R. Teungfung. 2014. Study of the Energy Consumption Expenditures of the Poor Household in Thailand. Journal of Social Development. 16(2): 48-64. (in Thai)
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2021. The State of Food Security and Nutrition in the World 2021: Transforming Food Systems for Food Security, Improved Nutrition and Affordable Healthy Diets for All., FAO., Rome. 240p.
- Food and Drug Administration. 2011. Strategic Framework for Food Management in Thailand. Thai Health Promotion Foundation, Bangkok. 118p. (in Thai)
- Kongrithi, W. and L. Teeratansirikool. 2021. Food security in Ban Don Bay fishery household. Journal of Community Development and Life Quality. 9(2): 257-266. (in Thai)
- Penpong, M. 2017. Food consumption behaviors and decisions that affect the health of older person in Suratthani Province. Journal of Srivanalai Vijai. 7(2): 90-103. (in Thai)
- Sararuk, M. and S. Sannam. 2014. Household food security in Mueng Mee Noi village, Kaunwon sub-district, Mueng district, Nongkai province. Journal of Science and Technology, Ubon

- Ratchathani University 16(3): 25-37. (in Thai)
- Somboonsuke, B. and P. Phitthayaphinant. 2021. Food around the Home and Para-rubber Farmer Households' Food Security in Bang Rieang. *Journal of Liberal*. 22(2): 196-218. (in Thai)
- Songsrirote, N. 2015. Food security and household management capacity of farmer under Agricultural Land Reform Office in Mahasarakham province. *NIDA Development Journal* 55(1): 1-25. (in Thai)
- Sutum, P. (2021). Local Wisdom for Sustainable Resources Management at Bandon Bay in Suratthani. *Journal of Humanities and Social Sciences*, Vol. 13(2): 35-62. (in Thai)
- Thongoupragan, B. 2018. Local Food: Food Security in the Cultural Dimension: A Case Study of Ban Taling Daeng Community, Kanchanaburi Province. *Princess of Naradhiwas University Journal*. 5(3): 107–119. (in Thai)
-